గౌరవనీయులైన శ్రీ న్యాయమూర్తి B. విజయసేన్ రెడ్డి

రిట్ పిటిషన్ నెం.9629/2009

ఉత్తర్వు :

1.1. కరీంనగర్ జిల్లా సంగం గ్రామంలో ఉన్న పిటిషనర్ ల భూములు, ఇళ్ల స్థలాలను 1979, 1981లో శ్రీరాంసాగర్ ప్రాజెక్టు దిగువ మానేరు డ్యాం (LMD) కోసం సేకరించారు. ఈ భూములను 1979లో, ఇళ్ల స్థలాలను 1980-81లో సేకరించినట్లు తెలుస్తోంది. సంగం గ్రామం మొత్తం LMD రిజర్వాయర్ కింద మునిగిపోయింది. భూసేకరణ చట్టం 1894 (సంక్షిప్తంగా 'LA చట్టం 1894') కింద ప్రకటనలు జారీ చేసి, 2వ ప్రతివాది- స్పెషల్ డిప్యూటీ కలెక్టర్, SRSP, LA యూనిట్, LMD కాలనీ, కరీంనగర్ ద్వారా ఇళ్లు, నిర్మాణాలకు సంబంధించి 30.05.1981న ఉత్తర్వులు జారీ చేశారు. LA చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 9(3) కింద అందిన నోటీసుల్లో కొలతల్లో పలు వ్యత్యాసాలు, నిర్మాణాలు లేకపోవడం తదితర అంశాలను పిటిషనర్ లు గుర్తించారు; పిటిషనర్ లు తమ సమక్షంలోనే భూముల కొలతలు తీసుకోలేదని, కొలతలు సరిగా లేవని, అనేక వ్యత్యాసాలు ఉన్నాయని పేర్కొంటూ 2వ ప్రతివాదికి వినతిపత్రాలు సమర్పించారు. 2వ ప్రతివాది నిర్మాణా లను తొలగించడని ఉత్తర్వులు మంజూరు చేశారని పేర్కొన్నారు. LA చట్టం 1894లోని సెక్షన్లు 9(3), 10 మరియు 12 ప్రకారం ఇచ్చిన నోటీసులపై అధికారులు పిటిషనర్ ల వేలిముద్రలు తీసుకున్నారని ఆరోపించారు; అధికారులు LA చట్టం 1894లోని తప్పనిసరి నిబంధనలను ఉట్టి మాటలకే పరిమితం చేశారు. LA చట్టం 1894లోని చట్టపరమైన నిబంధనలను విస్మరించి భూసేకరణ అధికారి ఉత్తర్వులను ఆమోదించారు. పిటిషనర్ లు 2వ ప్రతివాదికి వినతిపత్రాలు సమర్పించగా ఎలాంటి చర్యలు తీసుకోకపోవడంతో ప్రత్యేక కలెక్టర్, SRSP, చీఫ్ ఇంజనీర్, సూపరింటెండెంట్ ఇంజనీర్, ప్రభుత్వాన్ని ఆశ్రయించారు.

1.2. పిటిషనర్ ల వినతిపై స్పందించిన ప్రభుత్వం, కలెక్టర్ మరియు ఇతర అధికారుల ద్వారా విచారణ జరిపింది. పిటిషనర్ ల వాదనలు నిజమైనవని మరియు సక్రమమైనవని నిర్ధారించుకున్న తరువాత, గృహాల కోసం రూ. 15,27,486/- ల మొత్తాన్ని పరిహారంగా మంజూరు చేస్తూ G.O.Rt. నెం. 648ను, 04.02.2004 తేదీన జారీ చేసింది. పై మొత్తాలను పిటిషనర్ లు 02.03.2005న నిరసన తెలుపుతూ స్వీకరించారు. చట్టపరమైన పరిమితిలో LA చట్టం 1894 లోని సెక్షన్ 18 కింద కేసులను సివిల్ కోర్టుకు పంపాలని పిటిషనర్ లు 15.04.2005 న 2వ ప్రతివాదికి విజ్ఞప్తి చేశారు. పిటిషనర్ లు చట్టబద్ధమైన ప్రయోజనాలు, సొలేషియం, అదనపు మార్కెట్ విలువ, వడ్డీ మొదలైన వాటితో పరిహారం పెంపుదల కోరారు.

1.3. భూసేకరణ అధికారి ఈ విషయాన్ని సివిల్ కోర్టుకు నివేదించలేదని, ఎలాంటి ఉత్తర్వులు జారీ చేయలేదని పిటిషనర్ ల ఆవేదన.

2.1. తీర్పు వెలువడిన తరువాత, నిర్మాణాలకు పరిహారం మంజూరు చేయలేదని పిటిషనర్ లు వినతిపత్రాలు సమర్పించారని ప్రతివాదుల వాదన. పిటిషనర్ ల విజ్ఞప్తుల మేరకు సంబంధిత సహాయక ఇంజినీర్, తహసీల్దార్ సంయుక్తంగా తనిఖీలు నిర్వహించి ఎలాంటి నిర్మాణాలు లేవని, ఇంటి నెం.1–87/A మినహా ముసాయిదా నోటిఫికేషన్, LA చట్టం 1894 ముసాయిదా ప్రకటన వెలువడిన తరువాత వారు పేర్కొనబడిన ఇంటి నంబర్లు కొత్తగా నిర్మించినవేనని గుర్తించారు. అందువలన, వాదనలు స్వీకరించబడలేదు. మిగిలిన భాగాలు, ఇతర నిర్మాణాలతో సహా 322 (మూడు వందల ఇరవై రెండు) ఇళ్లకు ఇంజనీరింగ్ శాఖ రూపొందించిన అంచనా ప్రకారం నష్టపరిహారం చెల్లించాలని పిటిషనర్ లు ప్రభుత్వానికి వినతిపత్రాలు సమర్పించారు. ప్రభుత్వం G.O.Ms. నెం. 743, తేది 14.10.2003 ద్వారా ద్వారా కరీంనగర్ జిల్లా కలెక్టర్ మరియు శ్రీరాంసాగర్ ప్రాజెక్ట్, LMD కాలనీ అడ్మినిస్ట్రేటర్ కమ్ చీఫ్ ఇంజనీర్‌లతో కూడిన కమిటీని ఏర్పాటు చేసింది. ఆ కమిటీ తన నివేదికను ప్రభుత్వానికి నిర్దేశం నెం. G1/7705/2003, తేది 15.07.2004 ద్వారా సమర్పించింది.

2.2. పిటిషనర్ ల వ్యవహారాన్ని సానుభూతితో పరిగణనలోకి తీసుకున్న ప్రభుత్వం 04.09.2004న G.O.Ms. నెం.648 జారీ చేసి నిర్మాణాలకు రూ.15,27,486.00 మొత్తాన్ని పరిహారం రూపంలో చెల్లించేందుకు అనుమతినిస్తూ, గ్రామ ముంపును పరిగణనలోకి తీసుకుని పిటిషనర్ కు ఆ మొత్తాన్ని చెల్లించినట్లు తెలిపింది. పిటిషనర్ లు పరిహారాన్ని నిరసనతో స్వీకరించారు మరియు LA చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం సివిల్ కోర్టుకు నివేదించాలని అభ్యర్థించారు. పిటిషనర్ లు పరిహారం మొత్తంపై సొలేషియం, అదనపు మార్కెట్ విలువ మరియు వడ్డీకి అర్హులు కాదు. పిటిషనర్ లకు మానవతా దృక్పథంతో పరిహారం చెల్లించామని, చట్టంలోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం ఈ విషయాన్ని సివిల్ కోర్టుకు పంపే అవకాశం లేదన్నారు.

3. పిటిషనర్ ల తరఫున న్యాయవాది శ్రీ Y. రామారావు గారి వాదనలను మరియు ప్రతివాదుల తరఫున భూసేకరణ ప్రభుత్వ న్యాయవాది గారి వాదనలను విని, రికార్డులలోని అంశాలను పరిశీలించాను.

4.1. పిటిషనర్ ల తరఫున న్యాయవాది Y .రామారావు పిటిషనర్ లకు ఎక్స్ గ్రేషియాగా నష్టపరిహారం ఇవ్వడానికి వీల్లేదని వాదించారు. అయితే, చట్టపరమైన సలహా మేరకు, పిటిషనర్లు నిర్మాణాలు కోసం స్వల్ప మొత్తంలో పరిహారం పొందారు. పిటిషనర్ ల భూములను, LA చట్టం 1894

ప్రకారం సేకరించారు. నిర్మాణాలను తొలగించి ఉత్తర్వులను మంజూరు చేయడంలో అధికారులు తీవ్ర తప్పిదాలకు పాల్పడ్డారు. పిటిషనర్ ల అభ్యర్థన మేరకు నిర్మాణాలకు నష్టపరిహారం ఇచ్చినప్పుడు, LA చట్టం 1894 లోని సెక్షన్ 12 ప్రకారం దానిని సాధారణ ఉత్తర్వుగా పరిగణించాలి మరియు తీర్పు కింద చెల్లింపును ఎక్స్ గ్రేషియాగా పరిగణించడంలో ప్రతివాదుల చర్య చట్టవిరుద్ధం, ఏకపక్షం మరియు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 14 మరియు 300-Aలను ఉల్లంఘిస్తుంది. G.O.Ms. నెం.648 కింద 04.02.2004 న పిటిషనర్ లకు చెల్లించిన ఎక్స్ గ్రేషియా మొత్తం LA చట్టం 1894 ప్రకారం ఇచ్చిన తీర్పు తప్ప మరేమీ కాదని, నష్టపరిహారం పెంపు కోసం చట్టంలోని సెక్షన్ 18 కింద పిటిషనర్ల ప్రాతినిధ్యాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోవాల్సి ఉంటుందని, అందువల్ల చట్టంలోని సెక్షన్ 18 కింద కేసును సివిల్ కోర్టుకు నివేదించాలని ప్రతివాదులకు ఆదేశాలు జారీ చేయాలన్నారు.

4.2. పిటిషనర్ లు సొలేషియం, అదనపు మార్కెట్ విలువ, వడ్డీ మొదలైన చట్టబద్ధమైన ప్రయోజనాలకు అర్హులని సమర్పించబడింది. భూసేకరణ చట్టం 1894లో 'ఎక్స్ గ్రేషియా' అనే పదం లేదా వ్యక్తీకరణ లేదు. సుమారు 470 కనిపించని నిర్మాణాలకు నష్టపరిహారం కోరుతూ 300 మంది క్లెయిమ్దారులు ఉన్నారు.

4.3. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 226 కింద అసాధారణ అధికార పరిధిని ఉపయోగించడం ద్వారా ఈ కోర్టు ఈ కేసును ఒక విచిత్రమైన మరియు ప్రత్యేకమైన కేసుగా పరిగణించడం ద్వారా LA చట్టం 1894 లోని సెక్షన్ 28-A కింద అధికారాన్ని ఉపయోగించడం ద్వారా నష్టపరిహారం ఇవ్వవచ్చని పిటిషనర్ ల తరపున న్యాయవాది వాదించారు. పిటిషనర్ ల తరపు న్యాయవాది వాదిస్తూ, ఇదే విధమైన పరిస్థితులు ఉన్న వ్యక్తులు భూసేకరణ పరిహారం మొత్తాన్ని సవాలు చేస్తూ భూసేకరణ చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం O.P. నెం. 77/1994లో దరఖాస్తు దాఖలు చేశారని, మరియు కరీంనగర్‌లోని IIవ అదనపు జిల్లా జడ్జి భూసేకరణ అధికారి మంజూరు చేసిన మార్కెట్ విలువకు రెట్టింపు నష్టపరిహారాన్ని పెంచుతూ భూసేకరణ చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం 05.09.1994న ఉత్తర్వును జారీ చేశారని సమర్పించారు. ఇదేవిధంగా, O.P. నెం. 494 మరియు 493/1992 (భూసేకరణ చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం)లోని ఇతర భూ యజమానుల విషయంలో కూడా, కరీంనగర్‌లోని II అదనపు జిల్లా జడ్జి, భూసేకరణలో చేర్చబడిన భూమి, ఇళ్ళు, బావులు మరియు చెట్లకు మార్కెట్ విలువను రెట్టింపు చేస్తూ వరుసగా 02.09.1994 మరియు 25.07.1996 తేదీల్లో ఉత్తర్వులు జారీ చేశారని సమర్పించబడింది. O.P. నెం. 494/1992లోని 02.09.1994 న ఉత్తర్వును ఈ న్యాయస్థానం అప్పీలు నెం. 167/1995లో

09.03.2004 న తీర్పు ద్వారా ధృవీకరించింది. 1992 G.O. నెం.493లో 25.07.1996 తేదీన ఈ తీర్పుపై అప్పీలుకు ప్రాధాన్యం లేదు.

4.4. పిటిషనర్ ల తరఫు న్యాయవాది అహ్మద్ అబ్దుల్లా (మరణం) వర్సెస్ స్పెషల్ డిప్యూటీ కలెక్టర్, భూసేకరణ, హైదరాబాద్ [1998 (4) ALD 714 = 1998 (3) APLJ 152 (HC)] కేసులో ఆంధ్రప్రదేశ్ పూర్వపు హైకోర్టు ఇచ్చిన తీర్పు, విద్యాదేవి వర్సెస్ గౌరవనీయమైన సుప్రీం కోర్టు ఇచ్చిన తీర్పులపై ఆధారపడ్డారు. హిమాచల్ ప్రదేశ్ రాష్ట్రం [(2020) 2 SCC 569], తుకారాం కానా జోషి వర్సెస్ మహారాష్ట్ర ఇండస్ట్రియల్ డెవలప్ మెంట్ కార్పొరేషన్ [(2013) 1 SCC 353], సుఖ్ దత్ రాత్రా వర్సెస్. హిమాచల్ ప్రదేశ్ రాష్ట్రం [2022 LiveLaw (SC) 347].

5.1. అహ్మద్ అబ్దుల్లా కేసులో [1998 (4) ALD 714 = 1998 (3) APLJ 152 (HC)] హైదరాబాద్ భూ సేకరణ చట్టం (సంక్షిప్తంగా 'HLA చట్టం') నిబంధనల ప్రకారం ఎయిర్పోర్టు నిర్మాణం కోసం బేగంపేటలోని సర్వే నంబర్ 147/1లోని 3 ఎకరాల 36 గుంటల భూమిలో పార్టీల ఫిర్యాదును ఈ కోర్టు డివిజన్ బెంచ్ విచారించింది; HLA చట్టంలోని సెక్షన్ 5 (LA చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 6కి సమానమైనది) ప్రకారం 10.11.1947న ప్రకటన జారీ చేయబడింది. ఆ భూమిని 19.02.1948న స్వాధీనం చేసుకున్నారు. అయితే 31 ఏళ్ల అసాధారణ ఆలస్యంతో 19.02.1948 నుంచి 20.02.1979 న తీర్పును ఆమోదించే తేదీ వరకు చదరపు గజానికి రూ.1/- చొప్పున సేకరించిన భూమి మార్కెట్ విలువను నిర్ణయిస్తూ స్పెషల్ డిప్యూటీ కలెక్టర్, భూసేకరణ అధికారి 20.02.1979న తీర్పును జారీ చేశారు. HLA చట్టంలోని సెక్షన్ 3(1) (LA చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 4(1) కు అనుగుణంగా) ముసాయిదా ప్రకటన లేదని, 31 ఏళ్ల అసాధారణ ఆలస్యంతో తీర్పును జారీ చేశారని డివిజన్ బెంచ్ పేర్కొంది:

> "12. ఒక వ్యక్తి భూమిని తప్పనిసరిగా స్వాధీనం చేసుకునే అసాధారణ స్వభావం కలిగిన చట్టబద్ధమైన హక్కులు సృష్టించబడినప్పుడు, అటువంటి హక్కులను ఉపయోగించడానికి చట్టం నిర్దేశించిన షరతులు ఖచ్చితంగా నెరవేర్చబడతాయి. ఆమోదించిన తీర్పు చట్ట నిబంధనలకు అనుగుణంగా లేనందున, దానిని రద్దు చేయాల్సి ఉంటుంది.
>
> 13. ముసాయిదా నోటిఫికేషన్ లేకపోవడం, తీర్పును చాలా ఆలస్యంగా జారీచేయడం, మార్కెట్ విలువను నిర్ధారించే విషయంలో చట్ట నిబంధనలకు అనుగుణంగా లేకపోవడం వంటి లోపాల కారణంగా, సేకరణ చర్యలు విఫలం కావడమే వాస్తవం. కానీ, ఈ కేసులోని ప్రత్యేకమైన వాస్తవాలు మరియు పరిస్థితులలో ఈ న్యాయస్థానం ఆచరణాత్మక

విధానాన్ని అవలంబించాలి. భూమిని సేకరించే రాష్ట్ర హక్కుకు ప్రాధాన్యమివ్వాల్సి ఉండగా, న్యాయమైన మరియు న్యాయమైన నష్టపరిహారం కోసం పౌర హక్కులను కూడా పరిరక్షించాలి. మొత్తం భూసేకరణ ప్రక్రియను రద్దు చేస్తే అది సమాజానికి హానికరమే తప్ప ప్రజాహితం కోసం పనిచేయదు. అదేవిధంగా, మేము ఉత్తర్వును యథాతథంగా ఉంచితే, అది పూర్తిగా చట్టవిరుద్ధమైనప్పటికీ, పిటిషనర్ / అప్పీలుదారుడు చెప్పలేని బాధలు మరియు కష్టాలను ఎదుర్కోవలసి ఉంటుంది. 31 ఏళ్ల తరువాత ఈ తీర్పును ఊహాజనితంగా ఆమోదించడంలో ప్రభుత్వం చేస్తున్న అలసత్వం సహేతుకమైనదని, మరోవైపు అవి అత్యంత నిరంకుశంగా, అసమంజసంగా, అణచివేతగా ఉన్నాయని చెప్పవచ్చు. అయితే, 13 సంవత్సరాల తరువాత ఈ రిట్ పిటిషన్ దాఖలు చేయడంలో పిటిషనర్/అప్పీలుదారు వైపు నుండి లోపాలు ఉన్నాయి. ఇలాంటి పరిస్థితిలో మనలాంటి రాజ్యాంగ న్యాయస్థానం కేవలం న్యాయస్థానమే కాదు, న్యాయస్థానమూ, ప్రజాప్రయోజనాలను, వ్యక్తి ప్రయోజనాలను పరిరక్షిస్తూ పరిస్థితులను చక్కదిద్ది, అనుకూలమైన రీతిలో న్యాయాన్ని నిర్వహించాలి. ఈ కేసులోని వాస్తవాలు మరియు పరిస్థితులలో, ఉజ్జయిన్ వికాస్ ప్రాధికారన్ వర్సెస్ రాజ్ కుమార్ జోహ్రి (7) AIR 1992 SC 1538 మరియు చంద్ర బన్సీ సింగ్ వర్సెస్ బీహార్ రాష్ట్రం (8) AIR 1984 SC 1768 కేసులలో సుప్రీంకోర్టు అనుసరించిన విధానాన్ని మేము అనుసరిస్తున్నాము. ఉజ్జయిన్ వికాస్ కేసులో (రాజ్ కుమార్ జోహ్రి పైన పేర్కొన్న విధంగా), సుప్రీంకోర్టు స్వయంగా భూసేకరణ చట్టం, 1894లోని సెక్షన్ 4(1) ప్రకారం నోటిఫికేషన్‌గా భావించడానికి ఒక ఊహాజనిత తేదీని నిర్ణయించింది. ఆ తర్వాత చంద్ర బన్సీ సింగ్ వర్సెస్ బీహార్ రాష్ట్రం (బీహార్ రాష్ట్రం పైన పేర్కొన్న విధంగా) కేసులో, ముసాయిదా ప్రకటన తరువాత భూమిని స్వాధీనం చేసుకోవడంలో జరిగిన ఆలస్యానికి మార్కెట్ విలువపై సంవత్సరానికి 7½% చొప్పున సమానమైన వడ్డీని సుప్రీంకోర్టు మంజూరు చేసింది. ఈ తీర్పుల ఆధారంగా హైదరాబాద్ భూసేకరణ చట్టంలోని సెక్షన్ 3(1) ప్రకారం జారీ చేసిన నోటిఫికేషన్ గా 19-2-1979 తేదీని (భూసేకరణ అధికారి తీర్పు వెలువరించిన తేదీ) నిర్ణయించాను. ఆ తీర్పుల ఆధారంగా హైదరాబాద్ భూసేకరణ చట్టంలోని సెక్షన్ 3(1) ప్రకారం జారీ చేసిన నోటిఫికేషన్ తేదీని 19-2-1979 గా (భూసేకరణ అధికారి తీర్పు వెలువరించిన తేదీ) నిర్ణయించాను. హైదరాబాద్ భూసేకరణ చట్టం ప్రకారం పిటిషనర్/అప్పీలుదారుకు ఏడాదికి 15% చట్టబద్ధమైన పరిహారం, 6% వడ్డీ లభిస్తుంది. దానికి అదనంగా, పిటిషనర్ / అప్పీలుదారుడు సివిల్ కోర్టు నిర్ణయించిన మార్కెట్ విలువపై 19-2-1948 నుండి 19-2-1979 వరకు సంవత్సరానికి 7½% చొప్పున సమానమైన వడ్డీ పొందడానికి అర్హులు. 13

సంవత్సరాలు (1979-1992) రిట్ పిటిషన్ దాఖలు చేయడం ద్వారా ఈ న్యాయస్థానాన్ని ఆశ్రయించడంలో పిటిషనర్/అప్పీలుదారు నిర్లక్ష్యం వహించినందుకు మేము అతనికి ఎటువంటి సమానమైన వడ్డీని మంజూరు చేయడం లేదు. రిట్ పిటిషన్ దాని ప్రకారం పరిష్కరించబడింది.

14. CCCAను అనుమతించి, O.P.నెం.243/1979ను 19-2-1979 న మార్కెట్ విలువపై విచారణ జరిపేందుకు హైదరాబాద్ సిటీ సివిల్ కోర్టు I అదనపు న్యాయమూర్తి కోర్టుకు రిమాండ్ చేసి, ఇరువైపులా అవకాశం కల్పించి, దానిపై 15% సోలేషియం లెక్కిస్తారు. భూమిని స్వాధీనం చేసుకున్న తేదీ, అంటే 19-2-1948 నుండి చెల్లింపు తేదీ వరకు సంవత్సరానికి 6% వడ్డీని మంజూరు చేయాలి. దానికి అదనంగా, క్లెయిమ్దారులు 19-2-1948 నుండి 19-2-1979 వరకు సంవత్సరానికి 7½% చొప్పున సమానమైన వడ్డీకి అర్హులు అవుతారు. దిగువ కోర్టు పై ప్రక్రియను 1998 డిసెంబర్ 31 తేదీకి పూర్తి చేయాలి. పార్టీలు తమ ఖర్చులను తామే భరించాలని ఆదేశిస్తాం."

5.2. విద్యా దేవి కేసులో [((2020) 2 SCC 569) పైన పేర్కొన్న)], గౌరవనీయమైన సుప్రీంకోర్టు ముందు అప్పీలుదారుడి భూమిని 1967-68లో భూసేకరణ ప్రక్రియలను అనుసరించకుండానే రోడ్డు నిర్మాణం కోసం రాష్ట్రం స్వాధీనం చేసుకుంది. అదే ప్రజా ప్రయోజనం కోసం రాష్ట్రం స్వాధీనం చేసుకున్న కొంతమంది ఆదే విధమైన పరిస్థితులు ఉన్న వ్యక్తులు C.W.P. నెం. 1192/2004 (అనాఖ్ సింగ్ వర్సెస్ హిమాచల్ ప్రదేశ్ రాష్ట్రం - 2007 SCC OnLine HP 220) దాఖలు చేయగా, హిమాచల్ ప్రదేశ్ హైకోర్టు 23.04.2007 న ఉత్తర్వు ద్వారా దానిని అనుమతించింది మరియు LA చట్టం 1894 ప్రకారం భూములను సేకరించాలని రాష్ట్రాన్ని ఆదేశించింది. ఆ రిట్ పిటిషన్ గురించి తెలుసుకున్న పిటిషనర్ సుప్రీంకోర్టులో C.W.P నెం.1736/2010ను హిమాచల్ ప్రదేశ్ హైకోర్టులో దాఖలు చేశాడు, దానిలో పిటిషనర్ కు ఈ క్రింది ఉపశమనం లభించింది:

"15. ప్రస్తుత కేసులోని పైన పేర్కొన్న వాస్తవాలు మరియు పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకుని, ప్రతివాది రాష్ట్రం అనాఖ్ సింగ్ కేసులో (అంటే భూమి నిర్దేశం నెం. 1/2011 RBT నెం. 01/13) 7-7-2015 న ఉత్తర్వు ద్వారా సంబదిత కోర్టు మంజూరు చేసిన అదే నిబంధనల ప్రకారం, డీమ్డ్ అక్విజిషన్ కేసుగా పరిగణిస్తూ, సొలేషియం, వడ్డీ మొదలైన అన్ని చట్టబద్ధమైన ప్రయోజనాలతో సహా 8 వారాల వ్యవధిలో పరిహారం చెల్లించాలని ఆదేశించడమైనది. రాష్ట్రం 10 వారాల్లోగా ఈ కోర్టులో అనుగుణ్యత ప్రమాణపత్రాన్ని దాఖలు చేయాలని ఆదేశించడమైనది."

5.3. గౌరవనీయమైన సుప్రీంకోర్టు కూడా ఈ క్రింది విధంగా పరిశీలనలు చేసింది:

"12.9. చట్టబద్ధ పాలన ద్వారా పరిపాలించబడే ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో, చట్టం అనుమతి లేకుండా రాజ్యం ఒక పౌరుడి ఆస్తిని సేకరించ రాదు. తుకారాం కనా జోషి వర్సెస్ MIDC [(2013) 1 SCC 353 : (2013) 1 SCC(సివిల్) 491] కేసులో ఈ కోర్టు ఇచ్చిన తీర్పును ఆధారంగా చూపారు. అందులో భూసేకరణ, స్వాధీనం లేదా ఏదైనా ఇతర అనుమతించదగిన చట్టబద్ధమైన విధానాన్ని రాష్ట్రం తప్పనిసరిగా పాటించాలని పేర్కొనబడింది. రాష్ట్రం సంక్షేమ రాజ్యంగా, చట్టబద్ధ పాలనకు లోబడి నడుస్తుంది కాబట్టి రాజ్యాంగం కల్పించిన దానికి మించిన హోదాను పొందజాలదు.

12.10. హర్యానా రాష్ట్రంలోని న్యాయస్థానం వర్సెస్ ముఖేష్ కుమార్ [(2011) 10 SCC 404 : (2012) 3 SCC (సివిల్) 769] ఆస్తి హక్కు ఇప్పుడు రాజ్యాంగ లేదా చట్టబద్ధమైన హక్కుగా మాత్రమే కాకుండా, మానవ హక్కుగా కూడా పరిగణించబడుతుందని పేర్కొంది. మానవ హక్కులు నివాసం, జీవనోపాధి, ఆరోగ్యం, ఉపాధి మొదలైన వ్యక్తిగత హక్కుల పరిధిలో పరిగణించబడ్డాయి. మానవ హక్కులు వివిధ అంశాలను కలిగి ఉన్నాయి..

12.13. న్యాయం కోసం డిమాండ్ చాలా బలవంతంగా ఉన్న కేసులో, రాజ్యాంగ న్యాయస్థానం న్యాయాన్ని ప్రోత్సహించడానికి తన అధికార పరిధిని ఉపయోగిస్తుంది, కానీ దానిని ఓడించడానికి కాదు."

5.4. తుకారాం కానా జోషి కేసులో ([(2013) 1 SCC 353], పైన పేర్కొన్న విధంగా), అందులోని పిటిషనర్లు తమ స్థిరాస్తులను 1964లో సరైన న్యాయ ప్రక్రియను పాటించకుండా కోల్పోయారు. సుప్రీంకోర్టు ఈ క్రింది విధంగా తీర్పునిచ్చింది:

"17. పిటిషనర్ ల స్థిరాస్తులను లాక్కోవడం రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 21ను స్పష్టంగా ఉల్లంఘించడమే. సంక్షేమ రాజ్యంలో చట్టబద్ధమైన అధికారులు తగిన నష్టపరిహారం చెల్లించడమే కాకుండా, అటువంటి వ్యక్తులకు పునరావాసం కల్పించాల్సిన చట్టపరమైన బాధ్యత కూడా వారిపై ఉంటుంది. తమ బాధ్యతలను నిర్వర్తించక పోవడం వల్ల సదరు వ్యక్తులను దుర్మార్గులుగా మార్చడం లేదా దేశవ్యతిరేక కార్యకలాపాలకు పాల్పడటం వంటి చర్యలకు పాల్పడటమే అవుతుంది, ఎందుకంటే అటువంటి దుర్మార్గపు ప్రవర్తన వల్ల వారిలో అలాంటి భావాలు పుడతాయి. కాబట్టి, పారిశ్రామిక అభివృద్ధి ముసుగులో ఒక వ్యక్తిని పెకలించి వేయడానికి

మరియు అతని ప్రాథమిక/రాజ్యాంగ/మానవ హక్కులను హరించడానికి ఏ సంక్షేమ రాజ్యానికి అనుమతి లేదు.

18. ....

19. అప్పీలుదారులు ఇతర వ్యక్తుల కంటే తీవ్రంగా వివక్షకు గురయ్యారు, వారి భూమి కూడా సేకరించబడింది. వారిలో కొందరికి 1966 సంవత్సరంలో నష్టపరిహారంతో సహా భూసేకరణ ప్రయోజనాలు లభించాయి. ఈ రకమైన వివక్ష అవినీతిని పెంచడమే కాకుండా, పాలనను అగౌరవపరుస్తుంది, ఎందుకంటే అది నిరాశకు దారితీస్తుంది మరియు కొంతవరకు చట్టాన్ని తమ చేతుల్లోకి తీసుకోవడానికి వ్యక్తులను బలవంతం చేస్తుంది. .. .."

తీర్పు వెలువడిన తేదీ నుంచి నాలుగు వారాల్లోగా చట్టంలోని సెక్షన్ 4(1) ప్రకారం పిటిషనర్ భూమిని నోటిఫై చేస్తామని, ఆ తరువాత వారం రోజుల్లో చట్టంలోని సెక్షన్ 6 కింద ప్రకటన ఇస్తామని, మూడు (3) నెలల వ్యవధిలో తీర్పు ఇస్తామని ప్రభుత్వం తరపున హాజరైన సీనియర్ న్యాయవాది వాంగ్మూలాన్ని సుప్రీంకోర్టు పారా నెం.22లో నమోదు చేసింది. ఆ తర్వాత దానికి అనుగుణంగా అప్పీలును పరిష్కరించింది.

5.5. సుఖ్ దత్ రత్రా కేసులో [(2022 LiveLaw (SC) 347) పైన పేర్కొన్న విధంగా], అక్కడి అప్పీలుదారుల భూములను 1972-73లో భూసేకరణ ప్రక్రియను ప్రారంభించకుండానే రోడ్డు నిర్మాణం కోసం రాష్ట్రం సేకరించింది మరియు అప్పీలుదారులకు నష్టపరిహారం చెల్లించలేదు. అదేవిధంగా భూసేకరణ చట్టం కింద చర్యలు తీసుకోవాలని భూ యజమానులు హిమాచల్ ప్రదేశ్ హైకోర్టులో రిట్ పిటిషన్ దాఖలు చేశారు, దీని ప్రకారం 16.10.2001 న LA చట్టం 1894 లోని సెక్షన్ 4 కింద నోటీసు జారీ చేయబడింది మరియు 20.12.2001 న తీర్పు జారీ చేయబడింది. భూసేకరణ చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం నష్టపరిహారం పెంపు కోసం చర్యలు ప్రారంభించబడ్డాయి మరియు సంబదిత కోర్టు 04.10.2005న అవార్డును ఆమోదించింది, అది తుది నిర్ణయంగా మారింది. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 136 మరియు 142 ప్రకారం అసాధారణ అధికార పరిధిని వినియోగిస్తూ, గౌరవనీయమైన సుప్రీంకోర్టు అప్పీలుదారుల భూములను డీమ్డ్ అక్విజిషన్‌గా పరిగణించాలని మరియు భూమి నిర్దేశ పిటిషన్ నెంబరు 10-LAC/4/2004 మరియు ఇతర సంబంధిత విషయాలలో 04.10.2005 న సంబదిత కోర్టు ఉత్తర్వులోని నిబంధనల ప్రకారమే అప్పీలుదారులకు నష్టపరిహారం చెల్లించాలని రాష్ట్రానికి ఆదేశించింది.

5.6. సుఖ్ దత్ రత్రా కేసులో [(2022 LiveLaw (SC) 347) పైన పేర్కొన్న విధంగా], గౌరవనీయమైన సుప్రీంకోర్టు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 142 ప్రకారం అసాధారణ అధికార పరిధిని వినియోగించి అప్పీలుదారులకు ఉపశమనం కలిగించింది అని గమనించవచ్చు. అయినప్పటికీ, పరిస్థితులు న్యాయస్థానంలో న్యాయ విచక్షణను కలవరపరిచే చోట మరియు ప్రత్యేకమైన వాస్తవాలు మరియు పరిస్థితులు న్యాయస్థానం జోక్యాన్ని సమర్థించే చోట గణనీయమైన న్యాయం చేకూర్చడానికి రాజ్యాంగ న్యాయస్థానాల అధికార పరిధి పైన పేర్కొన్న తీర్పులలో గుర్తించబడింది.

6.1. పిటిషనర్ లకు మానవతా దృక్పథంతో ఎక్స్ గ్రేషియా మొత్తాన్ని చెల్లించామని, అది LA చట్టం 1894 ప్రకారం జారీ చేసిన ఉత్తర్వు కాదని, అందువల్ల LA చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం ప్రస్తావించడం తగదని భూసేకరణ ప్రభుత్వ న్యాయవాది వాదించారు.

7. భూసేకరణకు సంబంధించి ప్రభుత్వ న్యాయవాది చేసిన వాదనలో ఎలాంటి వాస్తవం లేదన్నారు. ప్రభుత్వం జారీ చేసిన G .O . Rt. నెం. 743, తేది 14.10.2003 ప్రకారం నియమించబడిన కమిటీ ఒక వివరణాత్మక విచారణను నిర్వహించి, రూ. 15,27,486/– మొత్తాన్ని ఎక్స్ గ్రేషియాగా మంజూరు చేయాలని నిర్ణయించింది. నిస్సందేహంగా,G.O.Ms. నెం. 648, తేది 04.09.2004 ప్రకారం ప్రభుత్వం సానుభూతితో కూడిన అభిప్రాయాన్ని తీసుకుందని మరియు పిటిషనర్ లకు ఎక్స్ గ్రేషియా మంజూరు చేయాలని నిర్ణయించిందని కమిటీ నివేదికలో పేర్కొనబడింది. G.O.Rt. నెం. 648, తేది 04.09.2004లోని ఉత్తర్వులో సంబంధిత భాగం ఈ క్రింది విధంగా ఉంది:

"సంగం గ్రామస్తుల అభ్యర్థనను నిర్వాహకులు మరియు చీఫ్ ఇంజనీర్, శ్రీరాంసాగర్ ప్రాజెక్ట్, హైదరాబాద్ /స్పెషల్ కలెక్టర్, SRSP& AMRP, తార్నాక, హైదరాబాద్‌తో సంప్రదించి, అందుబాటులో ఉన్న రికార్డులను పరిశీలించిన మీదట, గృహాల సేకరణ కోసం ప్రతిపాదనలు స్పెషల్ డిప్యూటీ కలెక్టర్‌కు రెండు దఫాలుగా, అనగా ఫిబ్రవరి 1978 మరియు ఏప్రిల్ 1979లలో పంపబడ్డాయి. DN&DD ప్రచురణ తరువాత మే 1979లో స్పెషల్ డిప్యూటీ కలెక్టర్‌కు విలువ నిర్ధారణ పత్రాలు సమర్పించబడ్డాయి అనేది వాస్తవమని గుర్తించబడింది. 1980 జనవరి నుంచి 1980 ఏప్రిల్ వరకు కనిపించకుండా పోయిన కొన్ని వస్తువులను ధృవీకరించాలని ఆదేశాలతో 470 ఇళ్లకు సంబంధించిన 250 మంది గ్రామస్తుల వినతిపత్రాలతో వాటిని తిరిగి పంపబడ్డాయి. అంత సుదీర్ఘ కాలం గడిచినందున, అదనపు పునాది ప్రాంతాలు DN/DD ప్రచురణకు ముందు నిర్మించబడ్డాయా లేదా తరువాత నిర్మించబడ్డాయా అని ధృవీకరించడం సాధ్యం కాదు. వాస్తవ నిర్మాణం మరియు కొనుగోలు చేసిన నిర్మాణాలలో అదనపు పునాది ప్రాంతాల ఉనికికి సంబంధించి ఎటువంటి వివాదం లేదని, అయితే వాటి

నిర్మాణ కాలం అంటే DN/ DDకి ముందు లేదా తరువాత అనిశ్చితి కారణంగా విలువ/ఉత్తర్వు నుంచి తొలగించబడిందని పేర్కొంది. ఆ మొత్తం వ్యత్యాసం సుమారు రూ.15 లక్షలు మాత్రమేనని, అందులో 322 నిర్మాణాలు ఉన్నాయని తెలిపారు. అంతేకాకుండా ఇంటి యజమానులు నిరుపేదలు, భూమిలేని లేదా సన్నకారు రైతులు కావడంతో LMD రిజర్వాయర్ ముంపులో తమ మొత్తం ఇళ్లు, ఆస్తులు తదితరాలను కోల్పోయారు. కావున, అసాధారణ పరిస్థితులను దృష్టిలో ఉంచుకుని, ప్రభుత్వం పైన పేర్కొన్న ఆరవ సూచనలో ఒక కమిటీని ఏర్పాటు చేసింది, అందులో కరీంనగర్ జిల్లా కలెక్టర్ & నిర్వాహకులు మరియు చీఫ్ ఇంజనీర్, శ్రీరాంసాగర్ ప్రాజెక్ట్ హైదరాబాద్ సభ్యులుగా ఉన్నారు. సదరు కమిటీని సమస్యల పూర్తి వివరాలను పరిశీలించి, అందుబాటులో ఉన్న రికార్డులు మరియు ప్రస్తుత ఆర్థిక పరిస్థితి ఆధారంగా కరీంనగర్ జిల్లాలోని సంగం గ్రామస్తులకు సహేతుకమైన ఎక్స్ గ్రేషియాను లెక్కించి ప్రభుత్వానికి నివేదిక సమర్పించమని ఆదేశించింది."

8. తీర్పులు ఇచ్చే సమయంలో పిటిషనర్ ల నిర్మాణాల తొలగింపునకు సంబంధించి ఎలాంటి ఆధారాలు లేకుండా పరిహారం మంజూరు చేయడం ప్రతివాదుల వ్యవహారం కాదు. మునుపటి పేరాలో ఉదహరించబడిన G.O. Rt. నెం. 648, తేది 04.09.2004లోని సంబంధిత పేరా స్పష్టంగా సూచిస్తుంది, కమిటీ పునాది ప్రాంతాలు (నిర్మాణాలు) ముసాయిదా నోటిఫికేషన్ / ముసాయిదా ప్రకటనకు ముందు నిర్మించబడ్డాయా లేదా అని నిర్ణయించలేకపోయిందని మరియు నిర్మాణ కాలం గురించి అనిశ్చితి కారణంగా ఆరోపించిన అదనపు ప్రాంతాలు తొలగించబడ్డాయి, అనగా ముసాయిదా నోటిఫికేషన్ / ముసాయిదా ప్రకటనకు ముందు లేదా తరువాత. చివరికి అధికారులు నిర్మాణాలకు పరిహారం మంజూరు చేయాలని నిర్ణయించారు, అయితే అది ఎక్స్ గ్రేషియాగా.

9. భూములకు పరిహారం ఇచ్చారని, అయితే నిర్మాణాలకు పరిహారం చెల్లించలేదని పిటిషనర్ల వాదన. G. O. Rt. నెం. 648, తేది 04.09.2004లో, ప్రభుత్వం తొలగించబడిన అదనపు ప్రాంతాలకు "ఎక్స్ గ్రేషియా"గా పరిహారం మంజూరు చేయాలని నిర్ణయించినట్లు ప్రత్యేకంగా పేర్కొనబడింది. ఉత్తర్వులలో తొలగించిన 322 ఇళ్లు/ నిర్మాణాలకు ఎక్స్ గ్రేషియా చెల్లించాలని కమిటీ చేసిన సిఫార్సు వివాదాస్పదం కాదు. కాబట్టి, ప్రతివాదులు LA చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 12 ప్రకారం అనుబంధ అవార్డును ఆమోదించవలసి ఉంది. అలా చేయకుండా, ప్రతివాదులు ఎక్స్ గ్రేషియా రూపంలో పరిహారం మంజూరు చేశారు, అది LA చట్టం 1894 అవసరాలను తీర్చబడదు.

10. LA చట్టం1894 ప్రకారం ఎక్స్ గ్రేషియా అనేది ఉత్తర్వు కాదని, అందువల్ల చట్టంలోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం పిటిషనర్లకు నిర్దేశానికి అర్హత లేదని ప్రతివాదులు వాదించారు. పిటిషనర్ల భూములను

LA చట్టం 1894 నిబంధనల ప్రకారం స్వాధీనం చేసుకున్నామన్న ప్రతివాదులు చట్టప్రకారం వ్యవహరించాల్సి ఉంటుందన్నారు. భూములు, నిర్మాణాలకు తీర్పు ఇచ్చి ఉండాలి. పిటిషనర్ ల ప్రకారం, నిర్మాణాలకు పరిహారం చెల్లించబడలేదు. తదనంతరం, G.O. Rt. నెం. 648, తేది 04.09.2004 ప్రకారం విచారణ జరిపిన తరువాత, పిటిషనర్ లకు పరిహారం చెల్లించబడింది, అది ప్రతివాదుల ప్రకారం ఎక్స్ గ్రేషియా మొత్తం మరియు ఉత్తర్వు కాదు. అటువంటి వాదనను అంగీకరించలేము. ఒక పని ఫలానా పద్ధతిలో చేయాలంటే ఆ పద్ధతిలోనే చేయాలనేది స్థిరమైన చట్టం. అధికారులు ఏ విధంగా తప్పులు చేశారో ఈ కోర్టు నిర్ణయించదు. భూసేకరణ తీర్పులో నిర్మాణాల కోల్పోయినందుకు, తొలగించినందుకు సంబంధించి ఎలాంటి ఆధారాలు లేకుండా పిటిషనర్ లకు పరిహారం చెల్లించారని ప్రతివాదులు వాదించలేదు. అందువల్ల ఎక్స్ గ్రేషియాగా చెల్లించే పరిహారాన్ని అనుబంధ అవార్డుగా పరిగణించాలని ఈ కోర్టు అభిప్రాయపడింది. అయినప్పటికీ, చాలా కాలం గడిచిపోయిందని పరిగణనలోకి తీసుకుంటే, ఈ సమయంలో భూసేకరణ చట్టం 1894లోని సెక్షన్ 18 ప్రకారం నిర్దేశం చేయమని ఆదేశించడం సహేతుకం కాదు.

11. పిటిషనర్ లు / భూ యజమానుల ప్రయోజనాలను మరియు భారీ మొత్తంలో చట్టబద్ధమైన ప్రయోజనాలను అనగా సొలేషియం, సొలేషియంపై వడ్డీ, అదనపు మార్కెట్ విలువ, ప్రధాన భూసేకరణ భాగంపై వడ్డీ మొదలైన వాటి రూపంలో చెల్లించవలసి వస్తే రాష్ట్రాన్ని పరిగణలోకి తీసుకుని న్యాయస్థానం పరస్పర విరుద్ధమైన వాదనలను సమతుల్యం చేయవలసి ఉంటుంది. అది రాష్ట్ర ఖజానాపై భారం వేస్తుంది. పిటిషనర్ లకు గణనీయమైన మరియు సమానమైన న్యాయం చేకూర్చడానికి, ప్రతివాదులు వారి నిర్మాణాలు/ఇళ్ల కోసం పరిహారాన్ని (O.P. నెం. 77/1994, తేది 05.09.1994 మరియు O.P. నెం. 494 & 493/1992, తేది 02.09.1994 మరియు 25.07.1996లలోని అవార్డు ద్వారా అదే విధమైన పరిస్థితిలో ఉన్న వ్యక్తులకు మంజూరు చేసిన విధంగా) O.P.Rt. నెం. 648, తేది 04.02.2004లోని ప్రక్రియల ద్వారా నిర్ణయించబడిన రేటుకు రెట్టింపు మొత్తంలో, అలాగే 04.02.2004 నుండి చెల్లింపు తేదీ వరకు సంవత్సరానికి 9% వడ్డీతో ఈ ఉత్తర్వు కాపీ అందిన తేదీ నుండి రెండు (2) నెలల్లో చెల్లించాలని ఆదేశించడమైనది.

12. పైన తెలిపిన ఆదేశాలతో, రిట్ పిటిషన్‌ను అనుమతించడమైనది. ఖర్చుల గురించి ఎటువంటి ఉత్తర్వులు లేవు.

దీని కొనసాగింపుగా, రిట్ పిటిషన్‌లో పెండింగ్‌లో ఉన్న ఇతర దరఖాస్తులు, ఏమైనా ఉంటే, మూగించివేయబడతాయి.

B. విజయసేన్ రెడ్డి, న్యాయమూర్తి

తేదీ: జనవరి 4, 2023.